

IV.2.1.
TÁJRENDEZÉS, ZÖLDFELÜLETI RENDSZER

BALOTASZÁLLÁS - TÁJRENDEZÉS ÉS ZÖLDFELÜLETI RENDSZER

1.12. Táji és természeti adottságok vizsgálata

1.12.1. Természeti adottságok

Természetföldrajzi elhelyezkedés

Magyarország természetföldrajzi tájbeosztása alapján Balotaszállás a *Dorozsma-Majsai homokhát* kistáj területén található, a *Duna-Tisza közti síkvidék* és a *Bácskai síkvidék* középtájak találkozási közelében, Kiskunhalastól déli irányban 11 km-re fekszik. Szomszédos települései: Zsana, Pusztamérges, Öttömös, Kisszállás, Kunfehértó, Kiskunhalas.

Földtani felépítés, felszínfejlődés

A *Duna-Tisza közti síkvidékbe* tartozó Dorozsma-Majsai-homokhát a Kiskunsági-homokhátság délkeleti része, nyúlványa, a jégkorszaki Ős-Duna által felépített hordalékkúp délkeleti hordalékkúp-szárnya. Jelenlegi megjelenése évmilliók geológiai változások során alakult ki. A pliocén korban az ún. Pannon-tenger elvesztette összeköttetését a Földközi-tenger ősével, fokozatosan édesvízűvé vált és óriási tó, majd kisebb tavakból álló tóvidék formáját öltötte. Mivel ekkor még erőteljesebben süllyedt hazánk területe, a Pannon-tó hatalmas területeket öntött el, víz alatt volt az egész Alföld is. A Pannon-tó feltöltődése nagyon hosszú ideig tartott, mert az Alföld folyamatosan süllyedt - különösen erőteljesen a Dél-Alföldön, így az egyre szűkülő tó itt maradt fent legtovább, s ezért itt vannak a legvastagabb üledékek is. Ezek a rétegek zárják magukba a gazdag földgáz- és kőolajtelepeket is (Bordány, Öttömös, Zsana és Forráskút stb.). Ott képződtek ezek a telepek, ahol a tenger planktonban nagyon gazdag volt. A plankton maradványok iszappal befedve, oxigéntől elzártan - bonyolult kémiai folyamatok során - kőolajjá és földgázzá alakultak. Ezekre a rétegekre egyre vastagabb üledék rakódott, így rájuk egyre nagyobb nyomás nehezedett. Ezért a kőolaj és a földgáz mindaddig felfelé vándorolt, míg egy tömör zárórég utját nem állta. Ez alatt felhalmozódtak, s ma ezekből a lencséből folyik kitermelésük. A Duna-Tisza-közi szénhidrogén telepek a pliocén időszakban keletkeztek. A térszín emelkedése és a folyók feltöltése a pleisztocén derekán, mintegy 600 000 éve fejeződött be a Kárpát-medencében, átadta a helyet a Magyarország vízrajzát később meghatározó ősfolyóknak.

A felsőpannoniai üledékekre települt Ős-dunai hordalékkúp délkeleti ágának északnyugati részén helyezkedik el a *Dorozsma-Majsai homokhát*. A felszín felépítésében túlnyomórészt laza, vizet áteresztő eolikus üledékek vesznek részt, mert a Duna ezt a hordalékkúpot az utolsó interglaciális óta eróziós tevékenységével már nem alakította. A würm jégkorszak végén, a későglaciálisban, valamint a holocén száraz periódusaiban ezt az anyagot a szél – helyenként jelentős vastagságban – átmozgatta, áttelepítette és lösszel összekeverve, futóhomok formákba, homokos lösszel, löszös homokkal fedett táblaszerű térszínekbe rendezte. A táj alpmátrixát képező geológiai képződmény a felső pleisztocén és holocén futóhomok, amely gyakran elfedheti a szélbarázdák mélyedéseiben lévő pleisztocén édesvízi mészkő és mészszipa üledékeket, amelyek felszínen lévő foltjai – az uralkodó széliránynak megfelelően északnyugat-délkelet irányú - semlyékek (szélbarázdák, deflációs laposok) behálózzák a tájat.

Az egykori futóhomokmozgás alapvetően meghatározza a mai táj arculatát. Antropogén hatásra meginduló homokmozgásnak mi is szemtanúi lehetünk a tavaszi erős szelek idején, amikor a szántók és szőlők területén kisebb-nagyobb fodrokba hajtja a szél a homokot.

Domborzati viszonyok, felszíni földtani képződmények

Dorozsma-Majsai homokhát a környezete fölé magasodó terület, 110 és 140 m közötti tengerszint feletti magasságú kistáj. Felszínének több mint háromnegyed része enyhén hullámos síkság. A szélhordta homokkal fedett hordalékkúp-síkság egyhangúságát a szabályosan ÉNy-DK-i csapású, a Tisza völgyéig futó hosszanti, enyhe mélyedéseket mészsízapos és szikes laposok teszik kissé változatossá, melyek a területének közel egynegyedét fedik le. A lepelhomok helyenként a réti mészköves, mészsízapos alapzatú, mélyebb fekvésű felszíneket is beborítja. Az aprószemű homoknak köszönhetően, a szárazabb időszakokban szél formálhatta a felszínt, jellegzetes forma-együttest hozva létre. A Dorozsma-Majsai-homokhát jellemző felszíni formái a maradékgerincek (maradékgerinc: változó méret, anyaguk zömmel futóhomok, délkeleten folyóvízi homok) és lepelhomok-hátak (alpmátrix), valamint a közjük ékelődő szélbarázdák (semlyékek) foltjai.

A homokháton - csakúgy, mint a Duna-Tisza közének más futóhomok területein -, ezen a kistájon belül is igen kicsi a legalacsonyabb és legmagasabb pontok közötti szintkülönbség, illetve sok a majdnem teljesen lapos felszín. Sajnos a homokterületek igen érzékenyen reagálnak az őket ért emberi hatásokra: a növényzet kiirtása után azonnal megindul a homok mozgása, s az eredeti formák átalakulnak, kivehetetlenné válnak.

Balotaszállás környezete enyhén hullámos, viszonylag sík terület, a lepelhomokos területekből kisebb buckás részek emelkednek ki. Tengerszint feletti magassága 80-140 m közötti. Ilyen buckacsoport van például az egykori Göbolyjárás területén, a falu belterületétől DK-re. A balotaszállási homokbuckás rész illeszkedik a Duna-Tisza köze egyik legnagyobb összefüggő területű homokbucka csoportjába.

Talaj

A Dorozsma-Majsai-homokhát kistáj taljai nagyrészen homokon képződtek. A futóhomok 20 %-ot, a humuszos homoktalajok 36 %-ot, a kedvezőbb víz-és tápanyag-gazdálkodású csernozjom jellegű homoktalajok 9 %-ot borítanak.

A maradékgerinceket és lepelhomok-hátakat meszes szegény homok, futóhomok, humuszos homoktalaj (karbonátos és karbonátos töbrétegű) fedi. Ezekre jellemző, hogy gyenge termőképességűek, hiszen csupán felső - 20-40 cm-es - szintjük tartalmaz kis mennyiségű humuszt (1-2%). Mivel a homoktalajok általában gyors víznyelésűek és gyors vízvezető képességűek, miközben vízraktározó képességük rossz, rajtuk a földművelés a vízhiány miatt az aszályos években kockázatos. A mélyebben fekvő zárt medencékben és semlyékekben (szélbarázdákban) termő szikes karbonátos szoloncsák-szolonyec talajokat, illetve réti talajok változatait találunk, pl: szolonyeces réti talajt vagy csernozjom jellegű homoktalajt, ahol időszakos a vízborítás vagy időnként túlnedvesedett a talaj.

Talajadottságokra a sokféleség jellemző. A terület nagyobb része mező- vagy erdőgazdaságilag művelt. A nem művelt, természetes vegetációval borított talajok a természetes növényvilág, s rajta keresztül az állatvilág életfeltételeit adják. Balotaszállás területére legjellemzőbb a futóhomok és a csernozjom jellegű homoktalaj, de jelentős a humuszos homoktalaj, a réti szolonyec, a szolonyeces réti talajok aránya is.

Éghajlat

A tájalkotó tényezők közé tartozik az éghajlat is. A Dél-Alföldi régió területére a száraz kontinentális éghajlat a jellemző. A kistáj klímája meleg-száraz. Melegek, szárazak a nyarak, a tél enyhe. Az évi középhőmérséklet: 10,5 – 10,7 °C. Kiemelkedően magas a napfényes órák száma: 2080 – 2090 óra. A fény- és hőmérsékleti viszonyok igen kedvezőek, de a csapadékviszonyok nem. Országos viszonylatban száraz terület. A csapadék évi összege: 570-590 mm, de előfordult már ennél jóval kevesebb is. Mezőgazdasági szempontból fontos a tenyészidőszakon belül (áprilistól szeptember végéig) lehullott csapadék mennyisége – ebből a szempontból is kiemelkedik az a Homokhátság száraz volta. Az elmúlt 30 év alatt rendkívül megszorodtak az aszályos évek. A hóval borított napok száma 30-32 nap. Az Alföldön évente átlagosan 18 -22 napon havazik, a hótakaró átlagos maximális vastagsága 15 -20 cm körüli.

Alacsony a páratartalom. A relatív légnedvesség (58-60%) gyakori csökkenése miatt az országos átlagot meghaladó itt a légszály. A jellemző szélirányok: É, ÉNY, DK.

Vízrajz:

A kistáj felszíni vizekben szegény. Ez azzal magyarázható, hogy a homokhátra hulló csapadék a homok nagy vízáteresztő képessége miatt azonnal beszívárog. Így a lehullott csapadék nem felszíni erek, patakok formájában szállítódik a Tisza felé, hanem a felszín alatt áramlik.

Balotaszállás területén természetes vízfolyás nincs. Egy mesterséges É-D- irányú főcsatorna (Széksóstói-főcsatorna) osztja ketté, délről pedig a Balotai-csatorna határolja. A helyi domborzat következménye, hogy a Duna-Tisza közti Hátságon nedves években számtalan - jobbra lefolyástalan - kis állóvíz tükre csillog. A mélyedésekben több helyen kisebb nádas, mocsaras állóvíz látható.

A térségben a vizek többsége mesterséges vagy erősen módosított víztest. A vízfolyások mindegyike a terület jellegéből adódóan síkvidéki, geokémiai jellege alapján kivétel nélkül meszes.

A Dorozsma-Majsai-homokhát kistájon a Tiszához ÉNY-DK-i irányban egymással párhuzamos csatornák vezetnek le az időszakos belvizeket. Területünket 5-6 évente veszélyeztetik a belvizek szeszélyes előfordulásban. A továbbkormányzott belvizet a csatornák közvetlenül a Dong-érbe vezetik.

A felszínalatti vizek közül a felszínhez legközelebb található a talajvizet. A homokvidék talajvize részben az elmúlt évtizedek szárazabb időjárása, részben a területhasznosítási változások és vízrendezések hatására drasztikusan csökkent.

A Duna-Tisza közti hátság középső részének kiemelt helyzete, valamint a táj és a homok alatti egykori vízz szállító rendszer üledékeinek északnyugat-délkeleti lejtése önmagában is lehetővé teszi a talajvíz gravitációs áramlását a Tisza felé a Dorozsma-Majsai-homokháton. A Homokhátság központi részén lehulló csapadék valamint a nem összefüggő vízzáró rétegek miatt feláramló felszín közeli gravitációs rétegvizek a Dorozsma-Majsai-homokháton egy északnyugat-délkelet irányú 4 regionális (tájszintű) talajvízáramlást táplálnak.

Mivel ez a terület mindig is a Kárpát-medence egyik legerőteljesebben süllyedő része volt, több ezer méter vastag üledéket keletkezett itt a korábban ezen a helyen létező tengerben és tóban, illetve hatalmas mennyiségű hordalékot halmoztak itt fel a folyók is. Ezek között vannak homokos üledékek, amelyek hatalmas mennyiségű vizet raktározhatnak, és vannak iszapos-agyagos rétegek, amelyek jó vízzárók. Két vízzáró réteg között található a rétegvizeket.

Növényvilág:

A természetes növénytakaró szempontjából Balotaszállás környezete az *Alföld flóraidékének* (Eupannonicum) *Duna-Tisza köze flórajárásába* (*Praematricum*) tartozik. A Dorozsma-Majsai-homokhát geomorfológiai szempontból lapos maradékgerincek és lepelhomok-hátak alapmátrixába mélyülő szélbarázdákkal (semlyékek, szikes tavak, szikes laposok) jellemezhető, amit a talaj és a vegetációmintázat is leképez.

A maradékgerinceken és lepelhomok-hátakon humuszos homoktalajokon a homoki sztyepprétek képviselik az utolsó természetes vegetációt /alföldi zárt kocsányos tölgyesek, nyílt homoki tölgyesek és homoki nyarasok lehettek az egykori potenciális vegetáció/.

Jellegzetes száraz sztyepprétt védett árvalányhajjal /Stipa pennata/ Balotaszállás határában

A szélbarázdákban a szikesség mértékétől, meglététől függően különböző talajtípusok és növényzet jelenik meg térben e tájban. A nem szikes szélbarázdákban, a semlyékekben, vagy azok nem szikes részein lápi jellegű növényzet jelenik meg. A (karbonátos) réti talajok legjellemzőbb lápi élőhelyei a kékperjés rétek, üde láprétek, magassárrétek, mocsárrétek, lápi magaskórósok, üde cserjések, alföldi zárt kocsányos tölgyesek. A lápi zsombékosok, tőzegképző nádasok és a még ritkább fűzlápok, kőris- és égerlápok a lápos réti talajok jellegzetes élőhelyei, amelyek csak e tájban a fő talajvízfeláramlási zónában jelennek meg.

A maradékgerinceken homoki sztyeppréteket találunk, nyílt homokpusztagyepek (*Festucetum vaginatae*) legfeljebb az igencsak elszórtan megjelenő dűnéken létezhetnek, szinte teljesen hiányoznak. Nyugat felé haladva az első nyílt homokpusztagyepek, homoki nyarasok, tölgyesek az Ásotthalmi Emlékerdőben, az Ásotthalmi Vaddisznós-kertben jelennek meg, meghatározóvá pedig a Kisszállás-Balotaszállási-buckavidéktől válnak, amely a kistáj nyugati határát, a Bugaci-homokhát kezdetét jelöli ki. A szélbarázdák különböző talajai termő szik, esetleg termő szik illetve időszakosan vízjárta minősítésűek, vagy terméketlen szik besorolásúak.

A homoki erdők már a jobb vízellátottságú buckaoldalakat, buckaközi laposokat foglalják el. Háborítatlan állományaik leginkább a sztyepperdőkre hasonlítanak, hiszen fáik ritkásan állnak. Ezért ezekbe sok napfény jut, így cserje- és gyepszintjük gazdag fajokban. Ma már csak kisebb facsoportok formájában vannak jelen, ahol a cserjék nem a fák alatt foglalnak helyet, hanem mintegy körülölelik azokat. Jellemző fafaja a fehér vagy a szürke nyár, a kocsányos tölgy, de mellettük a mezei szil, mezei juhar és vadrkörte is található. A fákat vadrózsa, a vörös termésű galagonya és bodza veszi körül.

A természetes növénytakaró mellett társadalmi hatásnak tudható be a jelentős nagyságú területen megjelenő erdőtelepítések, amelyeket a tájidegen fafajú erdők magas aránya jellemez. Balotaszállásnál is látható a feketefenyő, nyár, akác térhódítása.

A felszántott táj alapszövetébe ékelődő semlyékek, szikesek még ma is őrzik a természetes vegetációt, különböző gye- és mocsártípusok alkotta foltjaik a táj egészét behálózzák, viszonylag nagy sűrűségben, emiatt a természeti területek sűrűsége nagy.

Állatvilág:

A homoki erdőkben a kiszáradó és korhadó fák számos védett bogárnak a bölcsői: itt fejlődik a szarvasbogár vagy a pompás virágbogár. A száraz fatörzsekben gyakran fészkel a kék fadongó, s tömegesek a gubacsokat létrehozó különféle gubacsdarazsak is. Számos lepkefaj otthona is ez az erdő, amelyek közül a kardoslepke és a nagy éjjeli pávaszem védett.

A *homoki gyepeken* a magasabb rendű állatok közül jellemző a zöld gyík és a homoki gyík. Az üregi nyúl és számos madárfaj a bokrosabb területekről jön ide lakmározni. Így például a homoki gyepek gyakori látogatója a sárgarigó és a töviszúró gébics. A rovarok is nagyobb számban fordulnak elő. Számos cserebogár és sáska faj, lepke ragaszkodik ezekhez a területekhez. Mivel a lepkék hernyói közül sok a táplálékspecialista, azaz csak egy bizonyos növényen képes fejlődni, a jellegzetes növények eltűnésével ezek a lepkék is eltűnhetnek: fűféléken élősködnek a bagolylepkék és a szemeslepkék, homoki szegfűféléken a szegfűbagolylepkék, magyar kutyatejen pedig a térképbagolylepkék.

A szoloncsákos-szolonyec talajokon található magasabb fűvű *réteken* gyakoriak a darázspók, keresztes. Számos szöcske, sáska, futóbogár, lepkehernyó is menedéket és táplálékot talál ezeken a mezőkön. Itt él a réti fülesbagoly, a sárszalonna, a törpe vízcicibe. Fontos mocsárréltakó és -költő faj a csíkosfejű nádiposzáta, amelynek kárpát-medencei állományai igen fontosak az egész faj túléléséhez. Az alacsony füves, száraz szikes *legelőkön* ugartyúk fészkel.

1.12.2. Tájhasználat, tájszerkezet

1.12.2.1. Táj történeti vizsgálat

A fokozatosan a maihoz hasonlóvá váló éghajlat és a növény- és állatvilág lehetővé tette az újkőkorból a gyűjtögetésről az élelemtermelésre való áttérést, az időjárástól független, tartós letelepedést, a termelő gazdálkodás kialakulását. A történelem előtti idők népei után szarmaták, avarok otthonává lettek a Kiskunság-Bácskai homokbuckás vidéken, a Balotaszállás környékén a vadvizektől kiemelkedő erdős ligetek, füves homokhátság, majd a honfoglalás során ezt a vidéket is benépesítették őseink. Az összefüggő mocsaras vidék a települések természetes védelmét biztosította. A balotaszállási táj, mint a harmadik Duna-Tisza közti homokbucka vonulat D-i részének más településeinek környezete is, az ország mezőgazdaságilag kevésbé intenzíven hasznosított területei közé tartozott. Nagy részét rét és legelő foglalta el. A török uralom alatt a magyarság létalapjává a rideg pásztorkodás vált. A középkortól az alföldi városok, mint Kiskunhalas is, hatalmasra nőtt jószágállományukat a néptelenné vált pusztákra legeltették. Balota, Füzes, Göböljárás, Alsószállás puszták a XIX. század közepén népesültek be.

Kiskunhalas határának dél-keleti része, 1854
- a mai Balotaszállás környezete -

Az intenzívebbé váló emberi táj átalakítást jelzi az, hogy a táj alpmátrixa egyre inkább kistáblás szántók, kertek mozaikja lett a homoki sztyepprétek helyett. Ezek a tájban ma is uralkodóak. A túllelegtetett homoki gyepeket szőlőművelésbe vonták a homok megkötése végett. A legintenzívebb tanyásodás is a fenti felszántott területeket érintette. Ebben az időszakban kezd jelentősebben növekedni a környező városok lakossága, ami fontos szerepet játszott a tanyásodás megindulásában. A természetes vegetáció így ezen intenzívebb tájhasználatú területeken csak a szélbarázdákhoz kötődően őrződött meg. A semlyékek foltjainak lápi és szikes vegetációja ekkor még szinte érintetlen volt, ám gyakran még a semlyékekbe ékelt maradványgerinceket is felszántották. A homoki sztyepprétek kisebb foltjai sokszor csak a tanyák körül legelő állatok számára fenntartott legelőkön maradtak fenn. A szabályosabb alakú erdők szinte biztos, hogy telepítettek. Az erdőtelepítések a homokmegkötést célozták, így az elsősorban a nagyobb garmadabucka-mezőkre koncentráltak, így az elsősorban a nagyobb garmadabucka-mezőkre koncentráltak, így az elsősorban a nagyobb garmadabucka-mezőkre koncentráltak.

mivel a garmadák változatos, dimbes-dombos felszíne alkalmatlan a szántóföldi növénytermesztésre. Ekkor még főleg hazai nyárákat ültettek, de a tájidegen fajok (akác, erdei fenyő) telepítése is megkezdődött.

Balotaszállás egy igen kiterjedt tanyavilág központjában fekszik. A növénytermesztést szinte lehetetlenné tette a silány termőföld. Ennek következménye volt az állattartás speciális helyi jellege - legeltető állattenyésztés, birkatenyésztés magas aránya. A sertéstartás gazdaságtalan volt, mivel itt kukoricát termeszteni nem lehet.

1952. január 1-jén ideiglenes néven a település önálló közigazgatású község lett, Balotaszállás néven 1952 októberétől szerepel. A település elsődleges profilja a mezőgazdaság. Balotaszállás jellegzetes tanyás településsé vált.

Az ötvenes évektől megfigyelhető, a homok megkötését célzó új irányvonal alapján Balotaszálláson is gyümölcsösöket, szőlőt, erdőt telepítettek, ami inkább megfelelt a térség mezőgazdasági lehetőségeinek. Ekkor alakultak ki az első nagyüzemi szőlő, alma és barack ültetvények. Ekkortájt a népesség 95 %-a a tanyákon élt. A hetvenes években igen jelentősen megnövekedett az erdők száma. Bácska északi szegélyén húzódó erdősírtett zóna területe a XVIII. század végén készített I. katonai felvétel térképén még homokbuckás, fátlan táj kevés szántófölddel, a mai erdőknek nyoma sincs. A legnagyobb bevételeket a gyümölcs-és szőlőtermesztési ágazat hozta, ezt követte az állattenyésztés, majd a takarmánytermelés - igaz, elsősorban a szalastakarmány, de az őszi árpa, burgonyatermesztés is jelentőssé vált. A nyolcvanas években a vízhálózat bővülésével volt összefüggésben a falu egy merőben új és igen veszélyes problémával találkozott: a fúrt kutak vízminősége erősen romlott - igen magas lett a víz arzéntartalma.

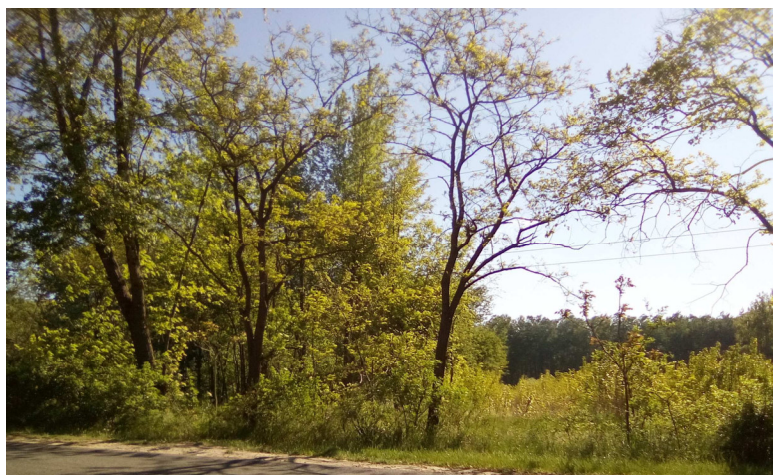
A homok megkötésére ma is folyik az akác-erdők telepítése. A szántókkal, legelőkkel, virágban gazdag rétekkel tarkított homoki kultúrtáj nagyobb buckarendszerei még őrzik az ősi növényzet: pusztai erdők és homokpusztai gyepek jellegzetes erdős sztyepp maradványait. A terület madár és vadvilága is igen gazdag.

A lakosság száma a XX. század első felében folyamatosan növekedett, az 50-es évektől pedig fokozatosan csökkent. Községgé válása idején a lakosság száma 3603 fő volt, ma 1500 fő körüli, melynek közel fele mai is külterületen, tanyán él. A község lakossága ma is zömmel a mezőgazdasághoz, valamilyen tevékenységéhez kötődik, és ez biztosítja megélhetését.

1.12.2.2. tájhasználat értékelése

A terület a török hódoltság pusztításainak hatására létrejött hatalmas kiterjedésű halasi tanyavilág része, Kiskunhalas egyik pusztája volt, amíg önálló községgé nem vált. A lakosság nagy részének jövedelme ma is a mezőgazdasági tevékenységből származik. A hagyományos növény-és állattenyésztés (baromfi, juh, sertés, szarvasmarha, ló, valamint nyúltenyésztés) mellett a szőlő-gyümölcsstermelés, a kertészeti kultúrák termesztése is megjelenik. A gyenge minőségű szántóföldön az ennek inkább megfelelő gyümölcsösöket, szőlőt, erdőt telepítettek.

Balotaszálláson meghatározó tájalkotó az alföldi-homoki erdőség. A laza homoktalajokat elviselő fafajok a jellemzők: az erdei-és feketefenyő, az akác, a szürke- és a nemesnyár, kisebb területen telepített tölgy és bükk-erdők is vannak. Az erdőterület teljes mértékben telepített. A határban található a 6,5 hektáros szürkenyár génrezervátum is. A vadgazdálkodást is jelen van (fácánkeltetés és nevelés).

A térség mezőgazdasági lehetőségeinek megfelelő a területhasználat. Ez a termőterület művelési ágak szerinti megoszlásán is látható: erdő kb. 50%, szántó kb. 25%, gyep (legelő, rét) kb. 15%. A településen nagyméretű, komoly szennyezettséget okozó ipari tevékenység nem folyik.

Balotaszállás területe a sok évszázados emberi beavatkozás hatására kialakult, alapvetően mesterséges táj. A semlyékekkel, buckákkal váltakozó kiskunsági homokvidéken a mezőgazdasági, erdőgazdálkodási tevékenység hatására korunkra mozaikos tájszerkezet állt elő.

A területhasználatok területi eloszlása a mozaikos szerkezetet bizonyítja: a vegyes területfelhasználású térség *(országos, kiemelt térségi és megyei területrendezési tervben megállapított területfelhasználási kategória, amelybe mozaikos szerkezetű erdőgazdálkodási, mezőgazdasági és települési térségek tartoznak)* magas aránya: 46,1%.

Az erdőgazdálkodási térség 44,0%-os területhányada az erdőterületek összefüggő, nagy felületen való megjelenését mutatja, míg a nagyparcellás szántók, monokultúras nagyméretű összefüggő művelt felületek csekély voltát jelzi a mezőgazdasági térség kicsi, 8,6%-os aránya.

1.12.3. Védett, védendő táji-, természeti értékek, területek

Balotaszállás természeti értékeinek, a természet és tájvédelemmel érintett területeinek lehatárolását a szerkezeti tervlap tartalmazza a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság adatszolgáltatása alapján.

1.12.3.1. Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területek

Térségi jelentőségű tájképvédelmi övezetbe tartozik a *Megyei Területrendezési Terv* kijelölése alapján Balotaszállás közigazgatási területének Kunfehértóval határos és a középső, északról délre húzódó része: Alsó-szállás, Göboly-járás, Balota területe, ahol az időjárás és a szél ma is alakítja a felszínt és több - eolikus eredetű - buckacsoport tagolja máig is a terepet, és köztük a homoki tanyavilág megmaradt tájszerkezeti emlékei láthatók.

Ezen a területen cél a tájképi egység megőrzése, amelyet a településszerkezeti terv a területhasználathoz leginkább illeszkedő területfelhasználási egységet kijelölésével tud elérni.

1.12.3.2. Nemzeti és nemzetközi természetvédelmi oltalom alatt álló vagy védelemre tervezett terület, érték, emlék

Nemzetközi védettség alatt álló területek

Natura 2000 terület

A Natura 2000 területek alapvető természetvédelmi célkitűzése az azokon található, a kijelölés alapjául szolgáló közösségi jelentőségű fajok kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzése, fenntartása, helyreállítása, valamint a Natura 2000 területek lehatárolásának alapjául szolgáló természeti állapot, illetve a fenntartó gazdálkodás feltételeinek biztosítása.

A Balotaszállás külterületen található 38,9769 ha homoki erdőterület a Jánoshalma-kunfehértói erdők (azonosító kód HUKN20018) kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (kjTT) részét képezi.

A Jánoshalma-kunfehértói erdők kjTT területén a kijelölés alapjául szolgáló fajok és élőhelyek akövetkezők:

Jelölő fajok:

- magyar futrinka (*Carabus hungaricus*)
- csíkos medvelepke (*Callimorpha quadripunctaria*)
- skarlátbogár (*Cucujus cinnaberinus*)
- homoki nőszirm (*Iris humilis* ssp. *arenaria*)
- homoki kikerics (*Colchicum arenarium*)

Jelölő élőhelyek:

/- kiemelt jelentőségűközöségi élőhelytípusok/*

- 91I0* Euro-szibériai erdőssztyepp-tölgyesek tölgyfajokkal (*Quercus* spp.)
- 91F0 Nagy folyókat kísérő keményfás ligeterdők *Quercus robur*, *Ulmus laevis*, és *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* vagy *Fraxinus angustifolia* fajokkal (*Ulmion minoris*)
- 40A0* Szubkontinentális peri-pannon cserjések
- 91N0* Pannon homoki borókás-nyárasok (*Junipero-populetum albae*)
- 6260* Pannon homoki gyepek

A területre vonatkozó tervezési és egyéb előírások Balotaszállás Község Helyi építési szabályzatáról és Szabályozási tervéről szóló 8/2004 (IV. 29.) rendeletében találhatók.

Országos jelentőségű védett természeti emlék

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény szerint a természeti területek és a kunhalmok a törvény erejénél fogva (ex lege) védettek.

Természeti terület valamennyi olyan földterület, melyet természetes vagy természetközeli állapotok jellemeznek. Ilyenek a Balotaszállás külterületén, főként a Széksóstói-főcsatorna és a Balotai-csatorna mentén, és a közöttük elterülő térségben a nádasok, rétek legelői és homokpusztagyepek

feltjai.

Kunhalom tájképi, kultúrtörténeti, kulturális örökségi szempontból jelentős domború földmű. A „kunhalom”, mint gyűjtőfogalom alatt megjelennek a temetkezési, a települési halmok és a határhalmok is. Kimagasodó jellegüknél fogva meghatározó elemei a síkvidéki tájaknak. Balotaszállás külterületén, az északi és a nyugati határának közelében található egy nyilvántartásba vett kunhalom.

Egyedi tájértékek

Balotaszállás közigazgatási területén egyedi tájértékek kataszterezése nem történt.

1.12.3.3. Ökológiai hálózat

Az ökológiai hálózathoz az országos jelentőségű természetes, illetve természetközeli területek és az azok között kapcsolatot teremtő ökológiai folyosók egységes, összefüggő rendszere tartozik. Részei a magterületek, az ökológiai folyosók és a pufferterületek.

A **magterület** olyan kiemelt térségi és megyei területrendezési tervekben megállapított élőhelyek övezete, amelyek az adott területre jellemző természetes élővilág fennmaradását és életkörülményeit hosszú távon biztosítani képesek és számos védett vagy közösségi jelentőségű fajnak adnak otthont.

Balotaszállásnál az ökológiai hálózat magterületbe kijelölt térség a Széksóstói-főcsatorna környezetében elterülő gyepeket, réteket, vizes élőhelyeket, részben a természeti területeket és az erdős Natura 2000 területet is tartalmazza.

Az **ökológiai folyosó** olyan kiemelt térségi és megyei területrendezési tervekben megállapított övezet, amelybe olyan területek - többnyire lineáris kiterjedésű, folytonos vagy megszakított élőhelyek, élőhelysávok: főként a Balotai és egyéb csatornák, illetve környezetük tartoznak - amelyek döntő részben természetes eredetűek, és amelyek alkalmasak az ökológiai hálózathoz tartozó egyéb élőhelyek közötti biológiai kapcsolatok biztosítására.

Ezek a területek elsődleges szempont a természetes és természetközeli élőhelyek és azok kapcsolatainak védelme, fenntartása, amelyet a településszerkezeti terv azáltal biztosít, hogy a tényleges területhasználatnak megfelelő területfelhasználási egységet jelöl ki területükön, és új beépítésre szánt területet nem jelöl ki.

1.12.4. Tájhasználati konfliktusok és problémák értékelése

Balotaszállás besorolása alapján erdő- és mezőgazdasági terület. A mezőgazdasági művelésű területen aránylag kicsi a szántóterületek aránya, jelentős a rét, legelő hasznosítás. Állattartással sokan foglalkoznak, az állattartáshoz szükséges építmények találhatóak a területen. A gyenge minőségű talajokból következő területhasznosítás, és a mezőgazdasági terület állattartási hasznosítása megfelelő.

Tájhasználati konfliktust a mezőgazdasági művelésben a természeti adottságokból adódó problémák okoznak: a szárazodás és a defláció:

Vízhiány: A csapadék az utóbbi száz évben folyamatosan csökken, a talajvízszint is mélyebbre kerül a homokhátsági területeken. Ezért a homoki területeken egyre inkább jelentős gond a vízhiány. A talajvízszint süllyedése mérsékelhető a talajvíz-fölhasználás csökkentésével és a vízvisszatartás növelésével (az ezt szolgáló művelési ágak - pl.: gyepgazdálkodás, vizes élőhelyek – elterjesztésével), víztakarékos öntözési technológiák kialakításával, a vízsztosztó hálózat korszerűsítésével és a tisztított szennyvizek visszaforgatásával lehet megoldani. A problémák megoldása részben csak térségi szinten oldható meg.

Termőterületek defláció elleni védelme: Balotaszállás szélróziónak kitett terület övezetébe tartozik - a termőterület jelentős hányadát homoktalajok képviselik. Itt a kora tavaszi, növényborítottság nélküli időszakban hatalmas mennyiségű talajt képes elszállítani a szél, elhordva a humuszban gazdagabb felső szintet. Ez ellen a kora tavaszi időszakban a talajfelszín takarásával, és erdősávok telepítésével – különösen a mezőgazdasági terület és a belterület északnyugati határánál - szükséges védekezni.

1.13. Zöldfelületi rendszer vizsgálata

A település számára a zöldfelületei - a növényzet, a parkok, utcafásítások, kertek, erdők, művelt felületek – kiemelt jelentőséggel bírnak, mert egy barátságos, harmonikus lakókörnyezet kialakításához elengedhetetlenek, azonkívül, hogy a településkép meghatározó elemei is. A növényzetnek jelentős kondicionáló hatása van, ezáltal a mikroklímát kedvezően befolyásolják, kellemes, egészséges lakókörnyezetet teremtve.

1.13.1 A települési zöldfelületi rendszer elemei

A zöldterületek a (parkok), a zöldfelületi intézmények (a sportpálya, a temető), valamint a különböző területfelhasználási egységek létesítményeinek kertjei (intézmények kertjei, lakóterületek magánkertjei, gazdasági területek zöldfelületei), erdők, természetközeli területek (gyepek) és ezeket a zöldfelületi elemeket összekapcsoló fasorok, útfásítások, mint vonalas elemek - együttesen alkotják a község zöldfelületi rendszerét. A zöldfelületi rendszer szoros ökológiai, szerkezeti és funkcionális kapcsolatban áll a tágabb települési környezet táji-természeti elemeivel is.

A települési zöldfelületek a használat jellege szerint 3 típusba sorolhatók.

- *korlátlan közhasználatú zöldfelületek:* közparkok, utcák zöldsávjai
- *korlátozott közhasználatú zöldfelületek:* temető, sportterület, intézmények kertjei
- *közhasználat elől elzárt zöldfelületek:* lakókertek

1.13.1.1. Szerkezeti-, kondicionáló szempontból lényeges valamint a zöldfelületi karaktert meghatározó elemek

Közpark, közkert

Közösségi célú, állandó növényborítottságú területek, melyek a szabadidő eltöltéséhez rekreációs lehetőséget jelentenek, esztétikai élménnyel szolgálnak, és mikroklimatikus szerepük is jelentős.

Központi park övezet, közkertek (Z-1)

A faluközpontban, a Fő téren helyezkedik el a település 0,5 ha nagyságú reprezentatív díszparkja. A merőleges irányú burkolt járdák kereszteződésében a külterületről behozott és felújított első világháborús síremlék található.

A park jól beállt növényzettel rendelkezik. A zöldfelület növényállománya szépen gondozott. A park felszereltsége némi javítást kíván (padok kihelyezése, hulladékgyűjtők lecserélése). A meglévő kert megőrzése elsődleges feladat.

A parkhoz térszerkezetileg kapcsolódik a piac zöldfelület jellegű területe, és mellette helyezkedik el a község játszótere. A három létesítmény a község központjában egy határozott zöld tömböt alkot.

Játszótér: a tömbbelső kertjeivel övezett közkert megfelelő állapotú játszóeszközökkel ellátott, területének mérete lehetővé teszi a fejlesztést, további játékok kihelyezését. Jól karbantartott közterület.

A sportterület közelében, a Meggyfa és Jókai utcák találkozásánál helyezkedik el egy fiatal telepítésű fasorokkal övezett, gondozott, gyepes terület. Távolabban intenzívebb kihasználtságú, közkerti funkciókat ellátó zöldfelületté alakítható.

Védelmi övezet (Z-2)

A hidrolóbusz védelmi övezetében fekvő rendezett zöldfelület, fő funkciója ökológiai.

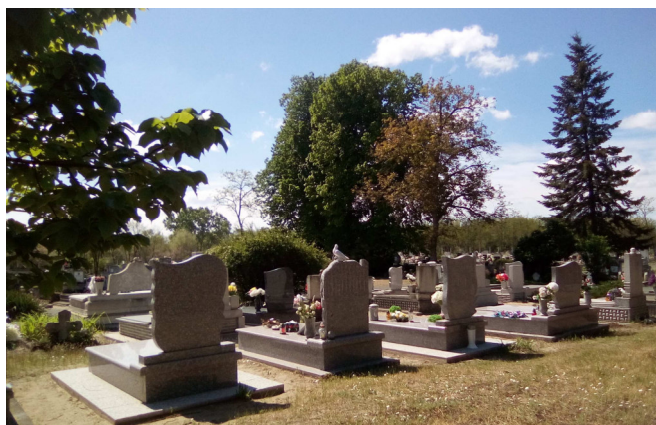
Zöldfelületi intézmények

Beépítésre nem szánt különleges területek tartoznak ide, amelyek funkciójuk szerinti működésükhöz növényzettel lefedett területekre, kertre van szükség. Ide tartoznak a sportterületek és a temető.

Temető:

Ez az intézmény megfelelő növényborítottság esetén jelentős szerepet tölthet be a település zöldfelületi rendszerében. Az elődleges kultikus célján felül kondicionáló felületként is funkcionál. Balotaszálláson egy temető található, melynek növénylefedettsége kielégítő, gondozottsága, felszereltsége jó. A temető kijelölt területe megfelelő nagyságú, tartalék területtel is rendelkezik, ellátja a település középtávú igényeit. A mellette húzódó természetszerű megjelenésű rét - a lakóterület és a temető közötti védősáv funkcióval - jelenlegi állapotában megtartásra érdemes.

a temető melletti rét

Sportterület:

A község két sportterülettel rendelkezik: az iskola melletti, és a község DK-i határánál található sportolás céljára kialakított különleges terület.

A központi elhelyezkedésű sportterület jól kiépített /salakos és füves futball-, kosárlabda -, tenisz-, röplabda pályákkal rendelkezik/. Megfelelően karbantartott sportterület, csupán a salakos pálya szorul felújításra.

A település keleti szélén található rendezett, kiépített sportterületen egy füves nagy labdarúgópálya fekszik. A jelenlegi sportpálya térsége bővíthető: a település rendezvényei számára közösségi tér alakítható ki, amelynek a szomszédos területen húzódó erdők tájbailó, esztétikus keretet biztosítanak.

Balotaszállási sportpálya

Korlátozott használatú zöldfelületek: intézménykertek

A biológiailag aktív felületeik nagy mérete következtében elsősorban a település kedvezőbb klímájának, az élhetőbb települési környezet alakításában játszanak szerepet. Az intézmények, velük együtt a kertjeik használoinak nagy száma miatt kiemelkedő használati jelentőséggel bírnak. Értékes növényállományuk, a fás szárú növények nagy száma miatt a zöldfelületi rendszer fontos részét képezik. Ide tartoznak az Általános iskola és Óvoda, a Polgármesteri Hivatal, a Községi Könyvtár és Községi Színtér és a templom kertjei, melyek a község központi részén, a Balassi B. utca mentén helyezkednek el.

A közelmúltban megújult, korszerű udvari játékokkal ellátott óvodakert

Kulturált megjelenésű a római katolikus templom kertje

Közhasználat elől elzárt zöldfelületek: lakókeretek

Balotaszállás falusias jellegű, családirházas beépítésű, igényesen rendben tartott település. A település jellegénél fogva a lakóterületek magántulajdonú kertjei jelentős arányt képviselnek. A telkek növényzettel borított felületei domináns mennyiségük miatt a zöldfelületi rendszer lényeges elemeit alkotják – mennyiségük és minőségük befolyásolja a környezetminőséget, a településképet.

A tervezetten kialakított belterületen szabályos, hálós útkialakítású településszerkezet látható. A jelentős nagyságú, rendezett lakótelkeken a korábbi háztáji gazdálkodás (zöldségtermesztés és állattenyésztés) helyére napjainkra kezd előtérbe kerülni a pihenőkert szerepe, amely leginkább az oldalkert – udvar kialakításán figyelhető meg. Jellemzően a hátsókert még haszonkertként szolgál és az előkert virágos díszkert jellege is változatlan.

A zöldfelületi rendszer összekötő elemei: fasorok, utcai zöldsávok:

A vonalas létesítmények (utak, vasút) melletti zöldsávok, a közlekedési felületek zöldfelületei, útmenti fasorok, egyéb zöldfelületi jellegű vonalas elemek, melyeknek jelentős szerepe van a szigetszerűen elhelyezkedő zöldfelületi elemek összekötésében, az összefüggő zöldfelületi rendszer kialakításában.

Az utcákra jellemző a járda és az úttest között a széles gyepsáv, az egyoldali légvezeték és a gyepes vízzikkasztó árok. A zöldsávok rendezettek, szépen karbantartottak. Az utcákban a vegyes fajú, rövidebb fásított és fátlan szakaszok a jellemzők. A megjelenő fásítás leggyakoribb fajai a gyümölcsfákon kívül a hárs, az ezüstjuhar, nyír, szivarfa, de örökzöldek is láthatók.

Az egységes utcai fasorok kialakítása már megkezdődött. A község útjainak kialakult, kedvező szélességei elegendő területet biztosítanak a fasorok létesítéséhez, a meglévő

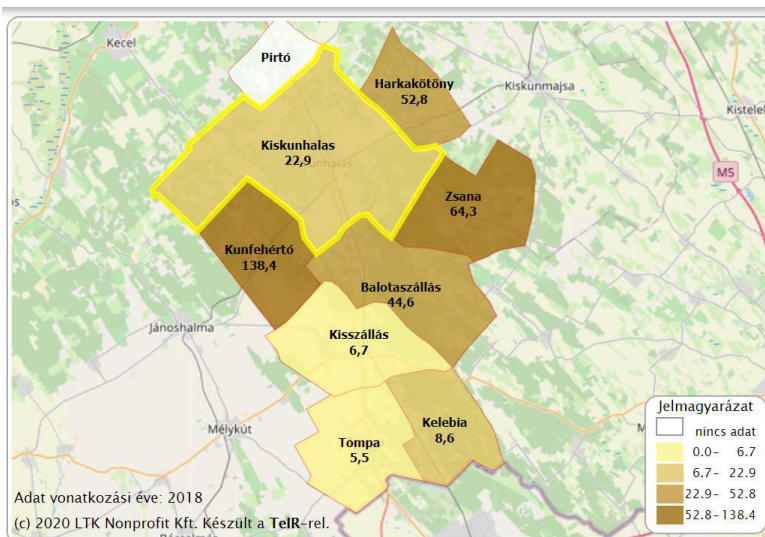
fás szakaszok kiegészítéséhez. Az egységes fasorok telepítését folytatni kell a helyi adottságoknak és a változó klimatikus adottságoknak megfelelő fafajokkal (melléklet: Fásítások, fasorok telepítésére ajánlott - tájjelleghez, természeti adottságokhoz alkalmazkodó növényfajok listája).

1.13.1.2. Zöldfelületi ellátottság értékelése

Egy település zöldfelületi ellátottságát a közösség által igénybe vehető zöldfelületek nagysága, illetve ezek térbeli elhelyezkedése határozza meg. A település zöldfelületi rendszere – az egyes elemek elérhetősége, távolsága a különböző településrészekről - is befolyásolja a zöldfelületi ellátottságot.

Balotaszálláson nagyon jó az egy főre jutó zöldfelület mennyisége (körülbelül 45 m² /fő értékkel) a járás többi településéhez képest is, és az országos átlagnál is lényegesen magasabb. (Országos átlag: 28,3 m²/fő, Kiskunhalasi járás átlag: 26,7 m²/fő a 2018-as adatok szerint). A kedvező zöldfelületi borítottság elsősorban a családiházak beépítésnek, a jelentős növényállománnyal rendelkező köz- és intézménykerteknek, az utakat kísérő széles zöld sávoknak, valamint a csekély lakószámuknak köszönhető. A település egészén a közterületek, zöldfelületek tisztasága, gondozottsága átlagon felüli.

*Egy lakosra jutó zöldterület nagysága (m²) - Kiskunhalasi járás
/Forrás: 2018-as adat, TelR adatbázis/*

A kis lélekszámú község szabadtéri rekreációs, sportolási, pihenési igényeinek kielégítését ellátják a meglévő közhasználatú zöldfelületek. A zöldfelületi elemek nagyobb része - az intézmények elhelyezkedésének megfelelően - a település központjában, a Balassi utca tengelyére fűződik fel, összefüggő zöld tengelyt alkotva. Ezeket a fasorok, utak menti zöldsávok kötik össze a zöldfelületi rendszer keleti településszélén elhelyezkedő hangsúlyos elemeivel, a zöldfelületi intézményekkel és a községet keretező erdőkkel és egyéb természeti területekkel (rétek, legelők gyepfelületeivel). A falu környezetében elterülő kiterjedt zöldfelületi elemeknek is említésre méltó szerep jut a település kondicionálásában, mikroklimájának, környezetminőségének javításában.

1.13.2. A zöldfelületi rendszer konfliktusai és problémái

Mennyiségi problémák:

Az egy főre jutó zöldterület mértéke magyarországi és járási viszonylatban is magas, nem okoz problémát. Viszont az egyes közhasználatú zöldterületek csak egy alapfunkció ellátására alkalmasak (játszóker, díszkert, sportterület), méretük nem ad lehetőséget többfunkciós közpark, közkert kialakítására. A településszéli sportterület tervezett bővítése, közösségi térként való kialakítással - több funkció ellátását biztosíthatja.

Az utcákon – főként a hiányos szakaszokon – az egységes fasorok telepítését folytatni kell.

Minőségi problémák:

A zöldterületek egy része alulhasznosított (kerti berendezések, sétautak hiánya).

Jó adottság az erdők nagy aránya, de közjóléti szerepük elenyésző, kihasználtságuk csekély (pihenőhelyek, sétautak, erdei tornapályák, tanösvények hiánya).

A prognosztizálható klímaváltozás mutatkozó kedvezőtlen hatásai (felmelegedés, vízmennyiség-csökkenés) megmutatkoznak a növényzeten. A közterületekre telepített fafajok egy része nem tudja tolerálni az újabb viszonyokat (pl.: az ezüstjuhar /Acer saccharinum/ ágvégei száradnak, a hársfák túl korán elhullajtják levelüket). A fejlesztések során fontos a növényalkalmazás módja, a változó klimatikus viszonyoknak megfelelő fajok telepítése, amely a zöldfelületek hosszabb távú fennmaradását segíti elő. A mezőgazdasági területeken az ökológiailag fenntartható termesztéstechnológia elterjesztése fontos a helyi termelők körében.

Főként külterületen a leginkább vitális, helyi adottságoknak megfelelő, tájbaillő, őshonos fa- és cserjefajok alkalmazása ajánlatos.

A geomorfológiai körzet természeti adottságaihoz alkalmazkodó őshonos növényfajok listája

Elsősorban külterületi fásítások, fasorok telepítésére ajánlott

Fák:

Acer campestre - mezei juhar	Pyrus pyraeaster – vadkörte
Acer tataricum – tatárjuhar	Salix alba – fehér fűz
Acer pseudoplatanus – hegyi juhar	Prunus avium – vadcsereesznye
Alnus glutinosa – mézgás éger	Quercus pubescens – molyhos tölgy
Betula pendula – közönséges nyír	Quercus robur – kocsányos tölgy
Juglans regia – közönséges dió	Quercus farnetto – magyar tölgy
Padus avium – zelnice-meggy	Salix fragilis – törékeny fűz
Ulmus laevis – vénicszil	Juniperus communis – közönséges boróka
Fraxinus angustifolia ssp. pannonica – magyar kőris	Ulmus minor – mezei szil
Malus sylvestris – vadalma	Ulmus laevis – vénic szil
Populus x canescens – szürke nyár	Populus tremula – rezgő nyár
Populus alba – fehér nyár	

Cserjék:

Berberis vulgaris – sóskaborbolya	Prunus spinosa – kökény
Cerasus fruticosa – csepleszmeggy	Rosa canina – vadrózsa
Cornus mas – húsos som	Salix triandra – mandulalevelű fűz
Cornus sanguinea – veresgyűrű som	Salix rosmarinifolia – serevénnyűz
Corylus avellana – mogyoró	Salix viminalis – kosárkötő fűz
Crataegus laevigata – cseregalagonya	Sambucus nigra – fekete bodza
Crataegus monogyna – egybibés galagonya	Viburnum opulus – kányabangita
Euonymus europaeus – csíkos kecskerágó	Viburnum lantana – ostorménfa
Ligustrum vulgare – közönséges fagyal	

A klimatikus és termőhelyi adottságokhoz jól alkalmazkodó fa- és fenyőfajok

A fentiekén kívül belterületi fásításhoz javasolt

Abies cephalonica – görög jegenyefenyő és fajtái	Abies pinsapo – andalúz jegenyefenyő
Acer monspessulatum – francia juhar	Fraxinus angustifolia 'Raywood' – kőris
Acer burgerianum – háromerű juhar	Fraxinus ornus 'Mecsek' – gömbkőris
Cedrus atlantica – atlasz cédrus és fajtái	Catalpa bignonioides - szivarfa
Cedrus deodara – himalájai cédrus és fajtái	Celtis occidentalis – nyugati ostorfa
Cupressus arizonica – arizóniai ciprus	Ginkgo biloba – páfrányfenyő és fajtái
Gleditsia triacanthos – lepényfa és fajtái	Juniperus virginiana – virginiai boróka fajtái
Metasequoia glyptostroboides - kínai mamutfenyő	Picea omorika - szerb luc és fajtái
Picea pungens - szúrós luc és fajtái	Pinus nigra - feketefenyő és fajtái
Sophora japonica – japánakác	Koeleruteria paniculata - csörgőfa
Pyrus calleryana- kínai díszkörte és fajtái	Prunus cerasifera – cseresznyeszilva
Robinia pseudoacacia - fehér akác és fajtái	Ulmus 'Lobel' - 'Lobel' szil
Rhus typhina – torzsás ecetfa	Morus alba –eperfa és fajtái